

Verner Jørgensen, Hundborg, fortæller

Den 9. april 1940 blev Danmark besat af tyske tropper. Foråret kom sent dette år, der lå lidt sne hist og her, og vejret var diset på selve invasionsdagen. En tysk flyver kom temmelig lavt nær mit barndomshjem Kæruldvej 4. Nationalitetsmærket på siden af maskinen var meget tydeligt. Min yngre broder blev født den 8. april 1940. Derfor står tyskernes indmarch i Danmark klart for mig også mere end 60 år efter. Lægen Axel Brandt sagde til min far, at min mor intet skulle vide om tyskernes opmarch den. 8. april ved den danske grænse.

Hvorfor sendte den danske regering unge danske soldater ud for at forsvare os enkelte steder i Danmark, når regeringen på forhånd ville kapitulere. Ved denne handling døde flere danske soldater. Sådan behandler man ikke mennesker. Den 9. april 2000 på TV kl. 20,45 var der en udsendelse om 60 års dagen for Tyskernes invasion af Danmark. Her er, hvad en garderveteran på ovennævnte tidspunkt sagde: "Livgarden fik ammunition dagen før Tyskerne kom. Det var det rene svindel. Det var som aftalt spil mellem den Danske regering og Tyskerne. De tyske flyvere gik jo efter Aalborg Flyveplads, som var vigtigt at have, for næste skridt var Norge."

Samfundet i 1940 var jo mest et landbrugssamfund med en del industri. Men de mange landbrug, store og ikke mindst de mindre, udgjorde en solid rygrad i den danske økonomi. Det gav overskud af fødevarer, som tyskerne aftog. Danmark var foran. Jeg tænker på højskolerne og ikke mindst andels- mejerierne og slagterierne landet over.

For de forskellige håndværkere var der nok at gøre, og dog var der ikke mange penge imellem folk. I krigsårene 1940-45 var der mangel på flere ting, som ikke kunne købes. F.eks. forskellige frugter fra udlandet så som appelsiner, citroner, bananer, dadler, figner og mange flere. Også mange varer var rationerede. Det var noget af et kunststykke for den enkelte husmor, at få rationeringsmærkerne.

Det var svært at købe tøj, kvalitetstøj, og meget blev syet om, og mangan en striktrøje blev løbet op og strikkes om til en anden størrelse.

Landposten kunne søge om ekstra dæk. Postruten ude på landet gik over mange km. Posten udgik fra Todbøl Station og dækkede Todbøl Mark, Kallerup samt Hornstrup Mark. Fra min barndom

husker jeg, at min far Jakob var afløser på postruten. Han startede som helt ung kun 17 år gammel. Der blev ikke stillet en gratis cykel til rådighed som i dag. Og når vinteren kom med sne ofte store

mængder, ja så var det med tasken på ryggen og en god gangstok i hånden. Posten solgte frimærker, tog breve med, og det var muligt at sende penge på et girokort. Et mindre flag eller andet fortalte posten, at husets stand gerne ville gøre brug af hans service. Posten havde også en mindre taske med en enkelt rem på. I denne taske havde han frimærker og penge. På sin rute havde posten faste steder, hvor der var kaffe og brød eller et spejlæg. Det var en god opstrammer på en kold dag. Cyklen i 2005 er en ting, som vi kender. Det er den rene luksus, noget helt andet var det især i 1940-45. Der var cykler, som havde et stykke cykeldæk, måske 20 cm langt sat uden på især det bagerste hjul over et svagt sted. Forhjulet havde ingen slange, men et fast stykke gummi samlet med 2 stykker kraftig tråd. Vejene her i området, amtsvejen havde asfalt, men på bivejene på dem var der grus, så rigtig god cykeltur.

Tyskerne indførte en lygteførringsregel. På cyklernes lygter var der en klar stribe glas på ca. 2 cm tværs over lygten. Resten af lygten var malet sort. Og for de få biler, som var på vejene, deres lygteføring var også reduceret.

På lastbilerne, rutebilerne, taxier og en del traktorer blev der monteret generatorer, og der blev fyret, med små firkantede stykker bøg i størrelsen ca. 6x6 cm, en langsom drivkraft.

Todbøl station har haft en stor betydning for omegnens befolkning, også købmanden i Todbøl fik forsendelser med toget. Især under krigen 1940-45 og nogle år frem var brændsel jo en mangelvare. På et sidespor ved stationen, var der ofte åbne togvogne, som blev fyldt med tørv fra Hundborg mose. Stationen havde også et pakhus til ankomne og afgangsvare. Et godt stykke fra stationsbygningerne var der en rummelig indhegning med træsider og tag. Det var beregnet til opbevaring af dyr, som skulle med banen. Jeg har dog aldrig set det i brug.

Det var de store og tunge damplokomotivers tid. De var blandt andet gode til at skubbe de tunge snepløve, som DSB havde. En vis hygge var der, når damplokomotivet holdt på stationen med dampen sivende ud med en regelmæssig lyd og en bestemt tikken. Det mindede om, at i den sorte maskine var der mange kræfter, som den også viste ved igangsætningen, i form af at en af trækjulene gled ekstra rundt, når toget satte sig i bevægelse. Og en kobber 5 øre havde fået en helt anden form efter at toget var kørt.

Der var snekastningspligt. Snefogeden, som han hed, havde ret til at anvise folk til snekastning på bestemte vejstrækninger, og de større gårde skulle stille med flest folk. Hvis snestormen havde været kraftig, så kom sneploven hen på formiddagen, når vi taler om Todbøl Mark, og det var koldt i krigsårene. Det skete, at der blev lavet omkørsel enkelte steder ind over marken afmærket med pinde med en halmvise bundet på toppen af pindene. Hvis der var isslag satte mælkekusken selv skarpe søm i hesteskoene, (Hestene skulle skærpes) og det skete at mælkevognen blev udskiftet med en stor kane. De større gårde kørte med deres egen mælk til mejeriet, der var tid til at hjælpe mælkekusken.

Først omkring 1948-51 holdt gummivognene deres indtog i landbruget. Før den tid var det, de stive larmende vogne med jernringede hjul. Fra mejeriet kunne landmændene, hvis de ønskede det, købe smør, ost og kærnemælk. Nogle havde en speciel lille spand hertil. Det havde mine forældre. Den er lavet af aluminium og kan tage 3 liter. Spanden er gemt som et minde. Det var rigtig kærnemælk med smørklatter i. Og mælkekusken klarede også en mindre ordre fra købmanden. Modtageren af det ovennævnte holdt så øje med mælkekusken. Varerne skulle hjem med det samme. Til opbevaring af varerne var der på mælkevognen en rummelig kasse med låg. Kassen tjente også til siddeplads for mælkekusken, og her sad piskens, som næppe blev brugt. Det var mere et symbol, når piskens smæld hørtes. Her er det mig, der bestemmer, og hestene var da også helt fortrolige med, at piskens smældede nu og da. Og ofte bar vinden en sang med sig, som fortalte at mælkekusken var i anmarch. Her tænker jeg på Karl Simonsen, Gjersbøl. Mælken fra Todbøl Mark og omegn blev kørt til Snedsted Andelsmejeri.

Skal du fra Todbøl Station til Hundborg, kan du efter knap 1 km. vælge mellem 2 veje. Ved at følge den asfalterede vej mod nord, kommer du oven om. Tager du grusvejen ad Kæruldvej, kommer du neden om. De 2 vejstrækninger mødes ved dæmningen suderhul lidt øst for Dybdalsgave.

Ellen Visby var ung pige under krigen. Hun har 17. oktober 2005 fortalt mig, at i Hundborg var der ca. 500 soldater. På Vorupørvej 145 ligger der i dag en beboelsesejendom, og under krigen var der her smedje, som tyskerne brugte til deres våbenlager, og her stod der vagt døgnet rundt. Ellens hjem lå vest for smedjen. I dag ligger Hundborg Børnehave på stedet. Todbøl station blev meget brugt af de tyske tropper i Hundborg. Mange af dem brugte vejen neden om til eller fra stationen. Det var mest til fods, på cykel var det ret sjældent. Tyskerne havde gode brede dæk på deres cykler samt håndbremse på forhjulet. Jeg har set mange tyskere på vej til stationen i Todbøl, de fleste havde 2-3 pakker med. En dag havde vores hund set sig gal på nogle soldater, som passerede forbi mit hjem på Kæruldvej 4. Jeg var udenfor og tæt på vejen, En officer begyndte at lukke op til sin pistol. Men min moder så det heldigvis og kaldte vores sorte rottweiler til sig. Måske følte hunden, at den skulle beskytte mig, jeg ved det ikke.

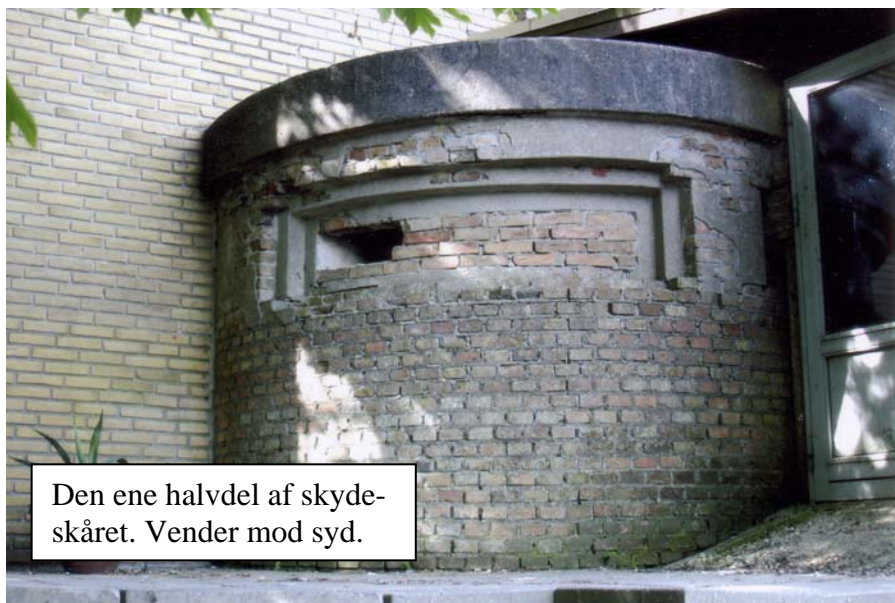
I Hundborg missionshus var der soldater, på Hundborg Gæstehjem og også i gymnastiksalen på Hundborg skole. En lille episode derfra: En ung soldat næppe over 20 år sad i gangen nær gymnastiksalen og var ved at tilse en pistol. Pludselig lød der et brag, pistolen gik af, stakkels mand. Mere så jeg ikke, formodentlig var frikvarteret forbi.

På Hundborg skole var der 3 store skolestuer en lang gang gik langs skolestuerne. Det var i gangen, vi stillede op til morgensang. Efter den første sang bad lærer Holgaard fadervor og til sidst en sang mere. Pigerne stod på den ene side og vi drenge på den anden side. Der var ingen varme på gangen, og alle havde skiftefodtøj med om vinteren. Hvert klasserum havde egen kakkellovn. Der blev brugt tørv til opvarmning. Det var vi drenge, som skulle gå ud to ad gangen, over gården til brændehuset og bringe tørvekassen fuld tilbage. Toiletterne var i et fritliggende hus i gården. Huset var delt op i 2 halvdele, en for pigerne og en for drengene. Der var et fast sæde på toiletterne og en stor jernspand under. Der var et rum for vi drenge til et mindre toiletbesøg. Der var hverken varme eller vand i huset.

Nordøst for kirken nær Købmandsgården byggede tyskerne en del træbarakker, og der var væbnet vagt ved indgangen. Inde på pladsen var der en øvelsesplads, som blandt andet blev brugt til at kaste med håndgranater på, dog kun attrapper. Tyskernes håndgranater lignede en mindre konservesdåse med et håndtag af træ. Tyskerne var ofte på øvelser uden for Hundborg. Der blev brugt løst krudt. I skoven Dybdalsgave findes der den dag i dag stadig rester af nogle få skyttegrave. Fra dem er der en fin udsigt ned over Hundborg Mose. En af mine skolekammerater var rigtig god til at finde oldsager, og yderst velbegavet var han. Han fortalte engang, at han havde ligget i skjul og set et hold soldater, som fik undervisning i våbenbrug. På et tidspunkt var tyskerne gået fra stedet. Den kvikke skoledreng øjnede en chance, han listede sig frem og fjernede en eller anden genstand, som ikke kunne undværes. Da tyskerne kom tilbage blev der brugt store ord. Godt at de ikke fandt ham.

Egnen omkring Hundborg er meget varieret, og det var nok derfor tyskerne byggede på højdedraget "Gåsebjerg". Her lå et husmandssted. Familien blev tvangsflyttet, og pludselig var der en sød pige mindre i skolen, erindrer en 7-8 års dreng. Det var Lykke Christensens barndomshjem. Lykke drev en cykelforretning i Hundborg på Vorupørvej 134 i mange år. Det var på Gåsebjerg, at tyskerne byggede deres radarstation, som jeg senere vil komme ind på. En attrap i træ af radartårnet blev bygget nær bavnehøj nord for Hundborg by. Men en god storm lagde attrappen ned, og så var det slut. De nærliggende ejendomme til tyskernes byggeri på Gåsebjerg fik inddraget noget af deres jord. Der blev sat jernpæle op. Pælene var snoede på en bestemt måde, derefter pigtråd, og så blev der udlagt landminer. Ingen ville vove at forcere dette. Stedets eneste vej fra Vorupørvej forbi "Ydesminde" gik op til Gåsebjerg. Vejen er stadig i brug i 2005 og går til Thylands Ungdomsskole,

som efter krigen startede i de på stedet liggende bygninger. Mange nye bygninger er kommet til senere.

Den ene halvdel af skydeskåret. Vender mod syd.

En del af vinterholdet 1948-49 på en del af radartårnets fundament. I midten Verner Jørgensen.

Billedet til venstre viser en del af radartårnets fundament, hvor nogle af skolens elever fra vinteren 1948-49 står med deres cykler. Stående i midten står undertegnede. I bygningen til venstre findes køkken og spisestue, og vinduerne længst til venstre var elevværelser.

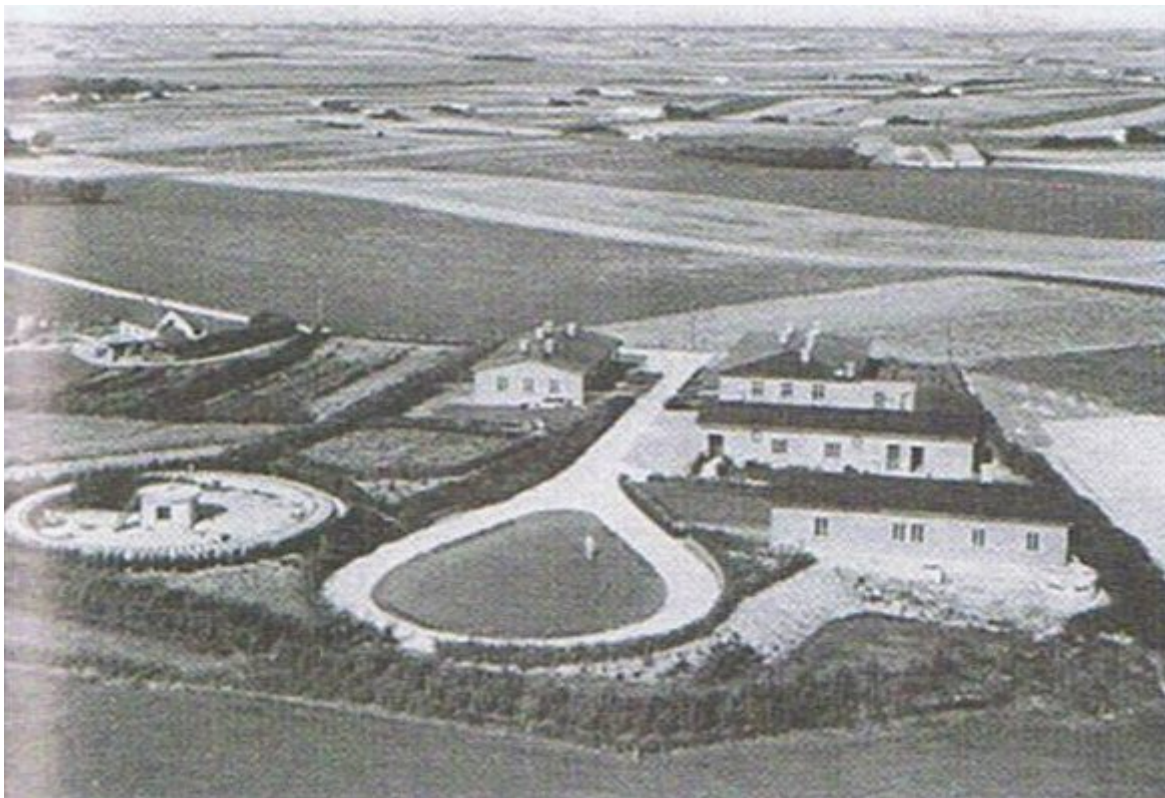
Tyskerne lavede for enden af vejen ved barakkerne en stor rundkørsel, så de tunge lastbiler skulle følge cirklen

rundt. Rundkørslen er i dag fjernet, noget er inddraget til bebyggelse. I huset, som i dag huser skolens sløjdløkaler, var der i kælderen udsigt ned over Hundborg mose mod Todbøl, Snedsted og lidt mod Hundborg. Stedet var helt sikkert beregnet til maskingeværskytter. I dag er skydeskårene delvis muret til. Måske af sikkerhedsmæssige grunde for elevernes skyld. Også udsigten fra stedet ned over mosen er væk. Træer i massevis har for længst sørget for det.

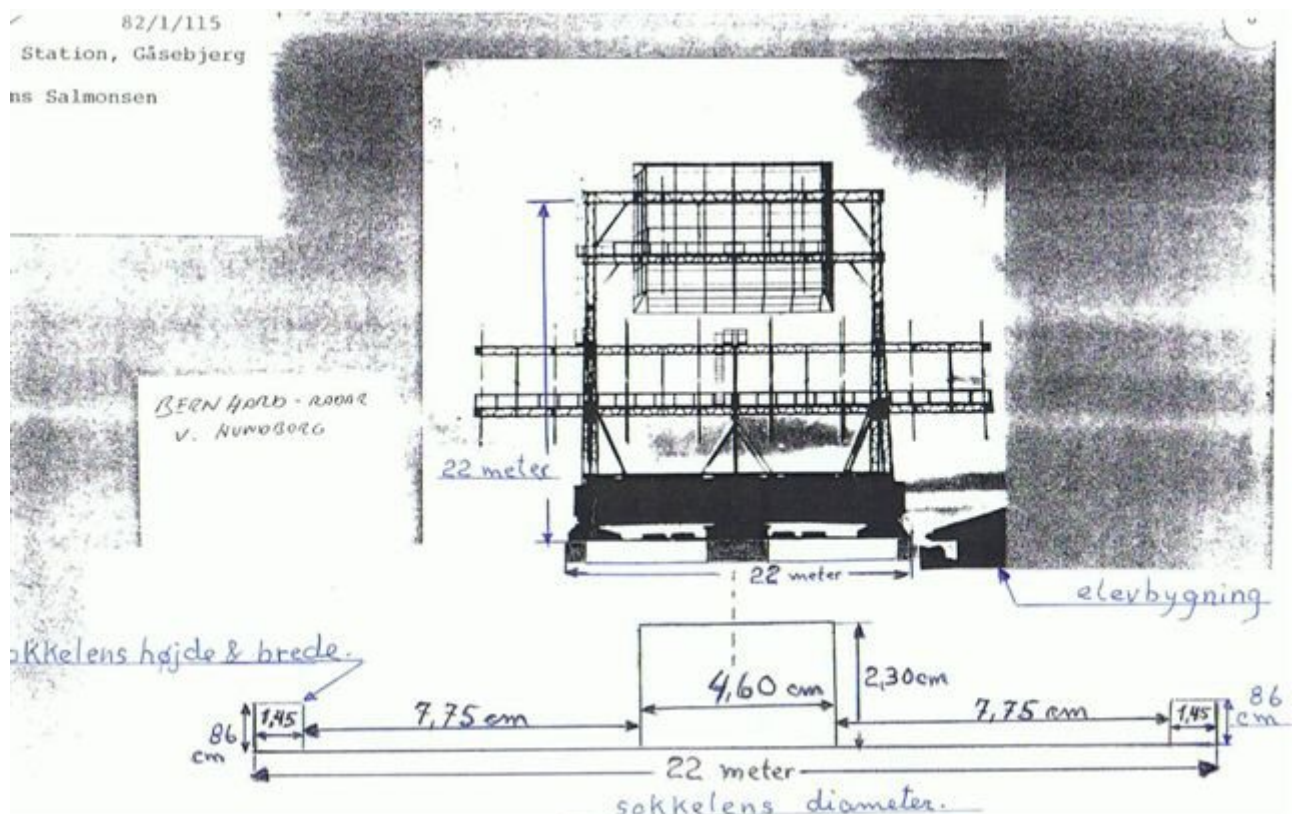
I dag lørdag den 29. oktober 2005 har jeg været på Thylands Ungdomsskole, hvor lærer Ove Nielsen har vist mig soklen, hvorpå radartårnet stod. Radartårnet blev taget ned i efteråret 1946. Fra mit hjem Kæruldvej 4, var det muligt at følge lidt med, efterhånden som tårnet blev skåret fra hinanden. I fællesskab har Ove og undertegnede målt soklen op. Den er 22 m i diameter. Det siger noget om størrelsen. Se vedlagte fotokopi af tårnet.

Da krigen var forbi, holdt modstandsbevægelsen vagt på Gåsebjerg for at beskytte anlægget. Anlægget var vigtigt for englænderne, som kom og hentede, hvad de fandt værdifuldt for dem, Senere hen var alle bygninger tilgængelige for offentligheden, enhver kunne frit gå omkring. I 1945

var jeg 11 år, og jeg var blandt dem, som gik rundt på stedet. Jeg var også inde i selve rummet i radartårnet. Der var kun lidt løse ledningsender hist og her. At jeg få år senere skulle blive elev på stedet, det er en anden sag.

Luftfoto, som viser fundamentet, hvor tårnet stod (22 m i diameter) og rundkørslen for de store og tunge biler. Nye bygninger ligger på rundkørslen i dag.

Den bygning, som blev skolens gymnastik- og foredragssal, det var stedets maskinrum. Der var betonfundamenter i forskellige størrelser husker jeg. Der må have været et stationært strøm anlæg, som tyskerne kunne starte op, hvis strømmen udefra pludselig forsvandt. De forskellige betonfundamenter i bygningen var så solide, at man valgte at lægge et lag cement over dem alle. Derfor blev der lavt til loftet, som gjorde, at salen ikke var velegnet til gymnastik, f.eks. håndstand på plint. Men skolen har i mange år haft en idrætshal. Ca. 250 m fra Gåsebjerg basen ned mod sydøst ved et markskel og ca. 150 m. fra en landbrugsejendom, lå der en transformator, hvortil der kom højspændingsledninger fra et dansk elselskab. Strømmen gik til Gåsebjerg. Omkring transformatoren var der udlagt landminer. En frihedskæmper her fra området har fortalt mig, at stien ind til transformatoren var kendt. Det havde været på tale, om de skulle sprænge transformatoren i luften, men gruppen fandt, at det højst tænkeligt ville gå ud over lokalbefolkningen på Todbøl Mark. Tyskerne ville straffe tilbage, og jeg tror deres vurdering var rigtig.

Et mindesmærke fra krigens tid, som fik lov til at blive stående og præge landskabet omkring Hundborg i mange år efter 2. verdenskrigs afslutning, var det høje slanke jerntårn i Dybdalsgave. Tårnet stod via en kabel i forbindelse med radartårnet på Gåsebjerg. Efter sigende blev tårnet i Dybdalsgave brugt til at finindstille Gåsebjerg radaren. Også omkring dette tårn var der pigtråd og miner. Tårnets sokkel kan endnu ses i skoven.

Det var især i de sidste af krigsårene, at flyvemaskinerne fra England fløj deres bombetogter hen over området her. Målet var Tyskland. Overflyvningerne kunne godt vare hen imod 1 time eller mere. Ofte har jeg ligget trygt og varmt i min seng, og dog var den rigtige tryghed ikke tilstede. For jeg vidste jo, at der hvor bombeflyverne kom frem, der skabte de død og ødelæggelser. Jeg husker begivenheden, da tyskerne kom og hentede præsten Kaj Munk, det var på alles læber. Selv om det var langt borte, var jeg ofte bange og tænkte: ”Kommer mon tyskerne også efter min far?”

Under disse overflyvninger gik radartårnet på Gåsebjerg rundt. Og hvis vinden kom fra nord, kunne lyden fra tårnet høres ned på Kæruldsvej. Det må have været hjulene og skinnerne, som skabte denne lidt skærende lyd. Engang imellem når overflyvningerne var i gang blev vores køkken brugt som udkikspost. De sorte rullegardiner blev rullet op og lyset blev slukket. Vi havde udsigt mod nord, hvor Hanstholm ligger, der havde tyskerne antiluftskyts, og ind imellem kom der lysglimt i luften. Det var når de tyske kanoners granater eksploderede. Hvis det var skyfrit var der flere lyssøjler at se på himlen, drejende fra side til side i forsøg på at finde flyvemaskinerne.

I V. Vandet på Lien 14 blev samme scene set under overflyvningerne, stående i forældrenes soveværelse i mørke med oprullede gardiner. Det skete engang imellem, at de skarpe lyssøjler fandt en engelsk maskine. Den lignede en lille sølvfugl, fortæller en af mine 2 kusiner, og pigerne bad til gud, at ingen ville blive ramt. I hjemmet stod 2 kasser pakket med de mest nødvendige ting. Det var en ordre, hvis områdets beboere fik besked om en hurtig evakuering længere inde i landet, 10 km fra kystlinien.

Under de ofte kolde vinteraftener kunne vi af og til se nordlys Meget farverigt og i mange variationer, glidende hen over aftenhimlen i nordlig retning.

Nordlys skyldes elektriske ladede partikler, der udsendes fra solen. De afbøjes af jordens magnetiske felt, så de rammer visse dele af jordens atmosfære og bringer luften til at lyse. Højden på nordlys går fra 100 km til 300 km over jorden.

De seneste isvintre.

Danmark har 15 gange inden for de sidste 100 år haft isvintre:

1995-96

1986-87

1985-86
1984-85
1981-82*
1978-79
1969-70
1962-63**
1955-56
1946-47
1941-42***
1940-41
1939-40**
1928-29
1923-24

* absolut kulderecord i Danmark blev målt til -31,2 gr. C. i januar i Hørsted i Thy.

** koldeste isvintre i Danmark, -3,5 gr. C i gennemsnit for december-februar.

*** Koldeste isvinterperiode, -5,5 gr. C fra januar til mart

I november 1943 var jeg 9½ år gammel, og efteråret havde for længst holdt sit indtog, nærmere betegnet den 4. november 1943. Det blæste kun lidt, og det var omkring fuldmåne, men overskyet. Det var i mørklægningstiden, men månen, den kunne tyskerne ikke mørklægge. Der skulle endnu gå 18 mdr. fra ovennævnte dato til befrielsen den 5. maj 1945. Men lad os gå tilbage til den 4. november 1943. Det var først på aftenen, lyden af flyvemaskiner var ret tydelig. Det viste sig senere, at der var 2 stk. denne aften. Ingen vidste, hvad der var optræk til. Men nu kom støjen fra en flyvemaskine nærmere. Min far, broder og jeg skyndte os uden for, og så kom den støjende fugl. Den havde fire motorer, men hele halepartiet manglede, der var kun et stort hul, der hvor halen havde været. Som nævnt var det omkring fuldmåne med lavt hængende skyer. Maskinen var tydelig og fløj mod øst i retning af gården "Lille Todbøl". En overgang så det ud til, at maskinen ville komme meget tæt på møllen, som var en klapsejler på "Lille Todbøl". Men så rettede maskine sig op. Den steg opad, og snart var den ude af syne, og lyden blev mindre. Men efter en kort tid blev

himlen mod øst oplyst af et kæmpe lyshav. Senere på aftenen faldt endnu en 4 motorers af samme type ned. En Stirling transportmaskine nær "Beerstedgård", og endnu en oplyst nattehimmel i det fjerne.

På Kæruldvej, var der andre end min far, bror og undertegnede. Også ved nr. 3 var der nogen ude, selv om der var mørke gardiner for vinduerne, kom der lys ud fra deres fordør mod syd. Den kunne nemlig ses fra mit hjem. Det husker jeg fra den aften. I omtalte nr. 3 boede min faster Else, gift med landpost Simon Kristensen, som i mere end 40 år havde den netop omtalte postrute fra Todbøl Station. Han fik bl.a. et guldur, hvori der står.

Tak for de 40 år. Den 1.2.1947

Beboerne Skjoldborg-Kallerup ruten.

I 1947 var Simon 65 år og hans kone Else 62 år. Ægteparret fik en børneflokk på 9. 2 piger og 7 drenge. Nr. 3 i børneflokken var en dreng. I 1943 den 4. november var han 30 år og ansat ved et vognmandsfirma, som netop efter denne dato fik en særlig opgave.

Den følgende formiddag blev der sydvest for "Lille Todbøl" ca. 8-900 meter ude i mosen fundet en faldskærm. En ung mand fra Hundborg var med i modstandsbevægelsen. Og på sin vandretur, så han et lille lys, der lyste. Den lille lygte sad på en sammenrullet bylt, som viste sig at være en faldskærm. Nær stedet lå der et cigaretetui. Den unge mand gemte faldskærmen. Den blev senere hentet, det brugbare lette tøj blev gemt og resten gravet ned. Da krigen var forbi, blev han gift med sin forlovede, og brudens underkjole var lavet af dette silkebløde stof fra faldskærmen. Og sidst på året 2005 fortalte hun mig, at hun stadig havde underkjolen, som hun bar på sin bryllupsdag.

En anden faldskærm blev fundet på Engholms jord nær vejen mod Todbøl. Den var efter sigende let at se fra vejen. En tredje faldskærm og redningsvest, jeg husker, at der var et par håndtag på redningsvesten, de var sikkert beregnet til oppumpningen. Det hele var pænt rullet sammen og lå på en pløjemark i en fordybning. Marken hører til landbrugsejendommen Brendhøjvej 1. Den sidstnævnte faldskærm må have været fra Frank Mc. Gregor fra New Zealand. Dette skal jeg prøve at forklare senere. De 2 faldskærme og en mindre faldskærm ca. 1 m i diameter blev også fundet. Det er den slags, som skydes op for at oplyse landskabet. Var det englænderne eller tyskerne, som havde opsendt denne?

Sikke en masse dejligt stof vil mange tænke. Men alle i nabolaget vidste besked. Der blev ringet til politiet, som sammen med tyskerne hentede det hele. Tyskernes fremfærd var blevet mere hård. Og det skal lige nævnes at ca. 25 m fra laden til Kæruldvej 4 mit hjem, blev der fundet et blankt håndtag med en lille stålwire i. Et sådant håndtag bruges til at udløse en faldskærm med. Håndtaget blev gemt, og en ung mand i familien har den i dag. Ved ejendommen Brendhøjvej 1, som er en gul vinkelejeendom boede der i 1943 og mange år frem min faster, der hed Nikoline Jørgensen. Hun var uddannet lærerinde. Det var hendes fødehjem. Ejendommen havde en hæk ud til vejen ved østgavlen af huset. Ved denne hæk blev der fundet en flyverhjelme. Hjelmen blev gemt og efter krigen kom den til hjemmeværnets depot.

Flyets pilot Gordon Williams fra New Zealand var født i 1921. I 1943 da hans maskine faldt ned i Kallerup var han 22 år. Han har fortalt at han rettede i sit pas. På den måde blev han gammel nok til at deltage i 2. verdenskrig. En kusine i familien, som kendte til hjemmeværnet, fik det lavet sådan, at Gordon Williams fik hjelmen med til Australien. Jeg har mødt Gordon 2 gange, sidste gang i september 1995. Om hjelmen kunne han sige: "Det er ikke min, men én af vores." Der stod intet navn i den. Det var i Hundborg hos Salmon Jespersens, jeg mødte Gordon, som havde sin kone med under sit sidste besøg.

Da jeg mødte Gordon Williams første gang, stillede jeg ham blandt andet 2 spørgsmål: "Havde dit

fly mistet hele halepartiet?" Hans svar var ja. Det andet spørgsmål " Rttede du maskinen op, og lod den stige op ad, inden du sprang ud". Hans svar var ja. Og han fortalte videre, at hans faldskærm netop åbnede sig, inden han nåede jorden og han landede i nærheden af Store Todbøl.

Hele besætningen nåede ud af flyet, inden det faldt. Telegrafisten Bill Champion sprang som den næstsidste. Hans faldskærm foldede sig ikke ud. Han blev fundet i området Sperring Sø. Bill Champion ligger begravet i Frederikshavn. Et familiemedlem, min førømtalte fætter, som arbejdede hos en vognmand, de fik til opgave at hente den unge flyver. Jeg ved, at denne opgave var barsk.

Frank McGregor. Han var som nævnt et af besætningsmedlemmerne ombord på det Stirling Transport, der faldt ned den 4. november 1943 i Kallerup nordøst for kirken. Han har skrevet sin oplevelse ned, ca. 39 maskinskrevne sider. Beretningen findes bl.a. på lokalhistorisk arkiv i Thisted. Og F. McGregor starter sin fortælling på hans base i England den 4. november 1943. Bombekommandoen sendte 20 maskiner af sted, plus 4 fly fra 75. squadron. Det er i et af disse fly, at piloten Gordon Williams og F. Mc. Gregor tillige med resten af besætningen flyver.

Flyvehøjden lød på 10.000 ft. Ved et uheld kom der et 0 for meget med. Det var nær fuldmåne, men overskyet. I 10.000 ft. højde var flyet lettere at se for de tyske jagere. Og da Gordons fly passerede hen over Danmark, kom det som bekendt til ildkamp, og resultatet kender vi. Havde flyet været under skydækket, var det måske gået anderledes. Det vil sige 1.000 ft.

I en avisartikel i Thisted Dagblad fra 1. september 1995 fortælles det, at kun et af de fire fly fra 75. squadron kom tilbage til England og flyet medbragte 3 besætningsmedlemmer, som var blevet skudt.

Men tilbage til flyverne, deres opgave var at lægge miner ud i farvandet mellem det nordlige af Danmark og Sverige. Den tyske båd "Tirpitz" skulle afgå fra Norge til Kiel for at blive repareret. Minerne skulle gøre rejsen usikker for "Tirpitz". Det er en enestående beskrivelse, som Frank McGregor giver. Flyets besætning oplever først en storslået solnedgang i alle mulige farver. Beskrivelsen af deres ildkamp med en tysk jager og ildebrand ombord., som gjorde at flyets haleparti forsvandt totalt. Flyet var svært at styre for Gordon Williams, som beretningen siger, og besætningen forlader nu maskinen. F. McGregor fortæller videre: Medens han hænger i sin faldskærm på vej ned, går der mange tanker igennem ham. "Vil min familie få besked fra luftministeriet at jeg savnes, og mine venner i England, hvornår vil jeg se dem igen?"

F. McGregor fortæller videre: Kort efter min landing på en pløjemark, lyder der et brag, og nat bliver som til dag, og hele faldskærmen, som lå spredt ud på jorden sås tydeligt. Braget og lysskæret, det oplevede min far, bror og jeg. Vi stod nemlig øst for laden til mit hjem Kæruldsvej 4. Hen til den unge flyver var der ca. 150 m. Maskingeværskytte var han. I det daglige i hans hjemland, var han fotograf og meget dygtig. F. McGregor skar nu flere af faldskærmens snore af, og puttede dem i en lomme, samt et stykke af skærmen, som han ville bruge til bandage, hvis det kom dertil. Faldskærmen og redningsvesten blev pakket pænt sammen og lagt i en fordybning i pløjemarken. Han lagde små jordklumper over for at forbedre tildækningen. F. McGregor forlader nu stedet. Kort efter hører han fremmede stemmer, et andet sprog, og han skimter omridset af nogle huse, hvor han går bagom. (Se kortet med veje og de små huse og stedet ca. hvor F. McGregor kom ned.) Nu tager han sit kompas i brug og finder frem til, hvor syd er. Og videre skriver han. Jeg fortsatte med at gå syd resten af natten. Enhver, som er lokal kendt og et kik på kortet fortæller, at han først gik mod nord. Var han gået mod syd, var det lige ud i Hundborg Mose. Efter at have gået et stykke tid og kommet over en stigning, ser han en mørk masse, som han kalder en Radio Locater. Måske var det den, som opfangede os, og gav det videre til de tyske natjagere. Og han siger videre: Jeg ville ønske, at jeg kunne have sprængt den i luften. Det var netop radartårnet på "Gåsebjerg". Derfor ved enhver, som er kendt på Todbøl mark, at han gik mod nord og ikke mod syd, som fører ud i mosen.

Det følgende kort viser:

Den røde cirkel:

Ca. der landede Frank McGregor på pløjemarken med sin faldskærm d. 14. nov. 1943 ca. 150 meter fra kæruldvej 4

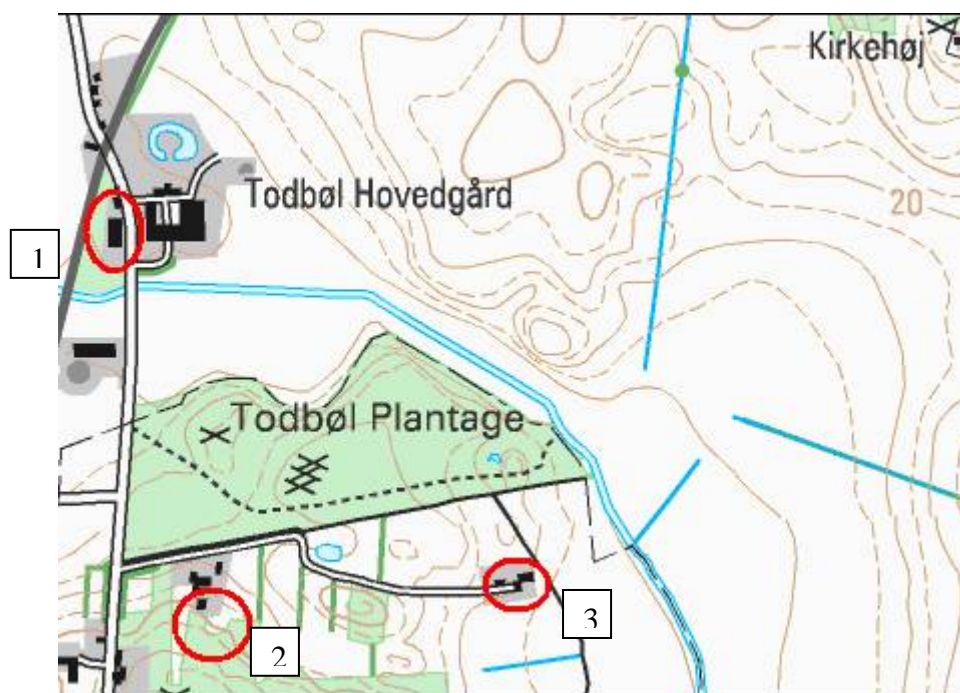
1) Brendhøjvej 1. Her boede min faster lærerinde Nikoline Jørgensen. Her blev en engelsk flyverhjelme fundet i en hæk ved østgavlen af stuehuset .

2) Kæruldvej 4. Ved østsiden af laden var min far – broder og undertegnede. Da det haleløse sterling fly i lav højde kom forbi og fløj mod øst. Få minutter senere den oplyste nattehimmel da flyet faldt i Kallerup.

Et stykke tid senere holder F. McGregor et hvil i kanten af en skov, og støjen af flyvemaskiner høres nu mere tydeligt, og lyde af maskingeværer og spor projektiler ses. Kort herefter en eksplosion efterfulgt af hvide og gule flammer. Det var Stirling flyet, som faldt ned nær Beerstedgaard. Dette flammehav så vi også og hele besætningen omkom. Senere på natten river han sit ben på pigtrådshegn, glider ned og kravler op af diger. F. McGregor nævner: Det er heldigvis blevet lidt lysere, månen var jo fremme. Foran ser han nu en stor skov, og hører lyden af vand. Han tager nu sit fodtøj af og vader over til den anden side, hvor han drikker af vandet.. Han går lidt rundt i skovkanten og finder en jordvold, samler lidt tørt græs og laver et leje. Stedet er delvist dækket af grene af de omkringstående træer. Da han vågner, sender solen netop sine stråler mod trætoppene, og han finder sig selv kold og forfrossen, Hvor er F. McGregor nu? Ja han er i den østlige ende af Todbøl skov, nær Anders Klostergaards ejendom.

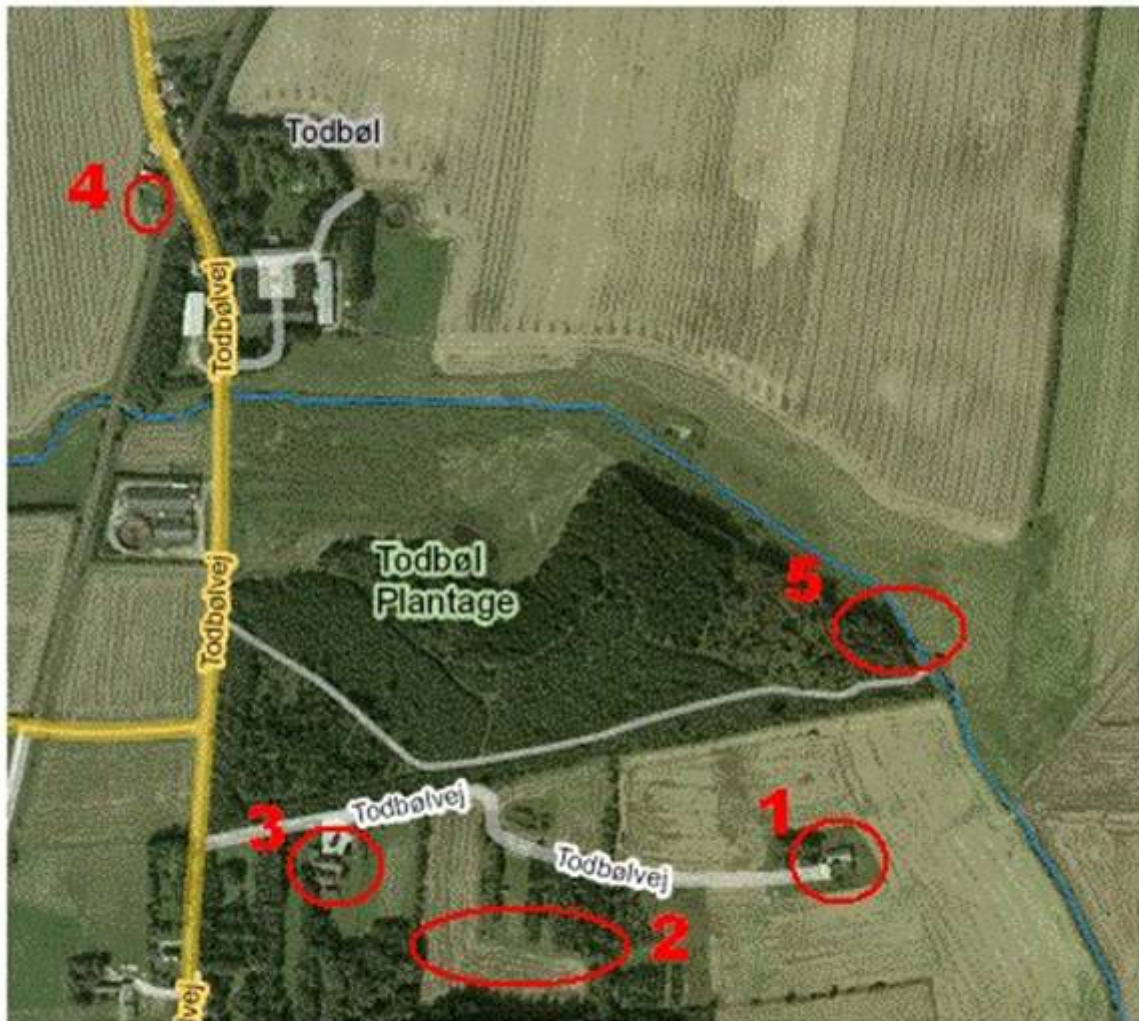
Todbøl skov kender jeg fra min barndom, og jeg har gået langs åen og fisket, en fin og klar rislende bæk med stenbund. (Se kortet, som viser lidt af skoven, åen og Anders Klostergaards ejendom Todbølvej nr.18.)

Cirkel 1: Todbøl station

Cirkel 2: Todbølvej 16 – Dagmar og Sigurd Hasfeldt (frugtplantage)

Cirkel 3: Todbølvej 18, Anders Klostergaard (landbrugsejendom)

1. Todbølvej 18. Anders Klostergårds landbrugsejendom, hvor McGregor spiser aftensmad.
2. Frugtplantage.
3. Min moster Dagmar og Sigurd (var frihedskæmper) boede Todbølvej 16.
4. Todbøl Station.
5. Hvor McGregor går ind i skoven om morgenen og lægger sig til at sove.

Et lille tilbageblik. Først stedet, hvor han lander med sin faldskærm. Senere står han og ser radartårnet på "Gåsebjerg", nu Thylands Ungdomsskole. Og efter nattens vandring lidt før daggry, befinder han sig i den østre ende af Todbøl skov. F. McGregor begynder at udforske området og ser et stort stuehus plus udbygninger, hvor der gik 2 voksne og 2 børn udenfor. Han går ned til folkene ved gården. Ved tegn og fagter bliver løsningen, at han skal komme til aftensmad. Og netop som han er tilbage i skoven i skjul, passerer en tysk patrulje tæt forbi hans gemmested. Og her bruger han sætningen "That was a close shave" Det var nær gået galt. En jay, en skovskade laver støj med sin høje stemme. En form for advarsel og angst, og han fortæller, at han stod stille i 20 minutter inden skovskaden forsvandt. En del af dagen lå han på en banke, for at få så meget varme fra solen som muligt. Der var en frugtplantage tæt ved skoven, og her plukkede han et par dusin æbler og spiste halvdelen med det samme. Til frugtplantagen hørte en mindre ejendom med stuehus og udbygninger. Her boede min moster Dagmar og min onkel Sigurd Todbølvej 16. Han var med i modstandsgruppen i Hundborg. Min fætter og jeg, vi måtte på ingen måde være i en slags hobbyrum ude i laden.

Efter krigens ophør blev sløret løftet, der var våben på stedet. Nogle af våbnene blev prøveskudt på ejendommen. Det gik sådan for sig, at en anden fætter gik langs med skoven med sit jagtgevær på udkik efter skader, skulle det forestille sig. Hvis tyskerne kom, var det ham, der havde skudt, og ikke dem, der virkelig testede våben. Engang skulle en vognmand fra Hundborg hente nogle mindre frugttræer. Af gode grunde var de pakket ind med en sæk omkring rødderne. Vognmanden gav udtryk for, at disse træer var noget tunge. Hvortil min farbror sagde: ”Det glemmer du alt om, du skal bare køre med dem.” Der var nemlig våben gemt ved frugttræerne.

Så tæt var F. McGregor ved modstandsbevægelsen. Min farbroder talte engelsk, lige så hans familie. De havde netop været bosat i USA i 6 år og kom hjem til Danmark nogle få år før 1940. Det skal i korthed fortælles, at F. Mc. Gregor efter mørkets frembrud spiste aftensmad med familien A. Klostergaards. Senere på aftenen forlader han familien, med sig har han noget at drikke og en madpakke. En grusvej går fra Anders Klostergaards ejendom til Todbølvej, som løber nord-syd. Og F. McGregor fortæller, at han valgte at gå mod sydvest. Senere fortæller han, at han kommer til en lille station, som har et godsskur, og som har et eller to sidespor, og at der står jernbanevogne på sidesporet. Beskrivelsen passer helt til Todbøl station. F. Mc. Gregor gik mod nordvest og ikke mod sydvest. Selv om det næsten var fuldmåne, som han fortæller, kan det være svært at orientere sig. Der er en tysk vagtpost ved stationen. F. Mc. Gregor gemmer sig i skyggen ved godsskuret. Vagten finder ham ikke, F. McGregor er igen på vandring og bemærker, at månen er på vej ned, og at han må se at finde et sted, hvor han kan være dagen over. Stedet bliver en større gård. Han sover et par timer i laden i høet. Gårdens hund er den første, der ser ham. Bliver så inviteret inden for af ejeren Salmon Jespersen, Rosvangvej 63. Der serveres mad, og ved hjælp af et landkort, finder han ud af, hvor han er, og at der i den nærliggende by er mange soldater.. Det er Hundborg, og efter hvad jeg for nyligt har fået fortalt, skulle der have været ca. 500. Efter at have sovet i nogle timer og spist aftensmad, går F. Mc. Gregor videre. Med sig har han en madpakke, en flaske mælk og en lommelygte. Og netop som han skal gå, kommer en af gårdens 2 tjenestepiger med et par uldne vanter, som hun presser ind til hans hænder.

Det meste af natten går, og F. McGregor er kommet ind i Vandet skov og her må han skjule sig for en enlig cyklist uden lys, og han ser også et skilt malet med røde bogstaver ”Verboten” Tyskerne havde en lejr i skoven Kronens Hede. Min bedstemor Dorthea Gasberg har plantet mange træer i denne statsskov også omkring Kronens Hede. Vores ven er på sin vandring kommet ud af skoven og foran ham til venstre, har han Vandet Sø. Så tænk på det, hvis du engang ser søen i måneskin en klar aften i november. Helt nøjagtigt gik F. McGregor forbi søen den 6. november 1943. Han kommer til Klitmøllervej, og fortæller videre. På en sidevej lå der et par forretninger og nogle huse. Det er brugsen og et smedeværksted.

Smedemesteren Jens Bach gift med min moders søster Thea, Lien 14. Jeg har omtalt stedet før, det var her, at mine 2 kusiner fra forældrenes soveværelse i mørket med oprullede gardiner kunne se søgelysene og ildglimt over Hanstholm. Når overflyvningerne var i gang af engelske flyvere på vej mod Tyskland. En aften under krigen kom nogle tyske soldater til smeden Jens Bach. De bad ham følge med til Kronens Hede for at lave et svejsearbejde. Min onkel sagde nej. Tyskerne viste nu deres våben frem, og smeden følte, at han måtte gøre, som de sagde. Han fulgte med i bilen og lavede arbejdet, og kom heldigvis vel tilbage. F. McGregor går videre mod Thisted. I Øster Vandet kommer han ind på en gård. Her får han ingen hjælp, de fortæller, at de vil ringe til tyskerne. Der kommer 3 mænd ind i stuen, den ene af dem taler engelsk efter flere år i USA. Da F. McGregor finder ud af, at de har ringet til tyskerne, ser han sit snit til at komme nær kakkellovnen og ind kommer i hast landkort, engelske pund m.m. En af mændene forsøger at forhindre det, men det lykkes ikke. F. McGregor kom til Tyskland i koncentrationslejr. Navigatøren Morice blev taget til Thisted sygehus. Det lykkedes ham at flygte via Sæby til Sverige og England. Og telegrafisten Bill Champion ligger begravet i Frederikshavn. Hans faldskærm virkede ikke. De andre besætningsmedlemmer kom i koncentrationslejr i Tyskland.

Men hvordan fandt F. McGregor frem til Salmon Jespersens adresse i Jannerup, Rosvangvej 63? På lokalhistorisk arkiv står der i en artikel, hvordan det skete. Under krigen sad en dansk politibetjent fra Sæby i samme lejr som F. McGregor. Betjenten lovede F. McGregor, at hvis han slap levende ud af dette helvede, ville han forsøge at finde den familie i Thy, som gav husly og mad til Frank McGregor. Og kort efter krigen finder Salmon Jespersen annoncen, og en brevveksling begynder. Familien Jespersens får tilsendt et billede af F. McGregor, hvor der bl.a. på bagsiden står ” I dag ser jeg bedre ud, end som den dag, da I gav mig mad og husly”. Der kom også 39 maskinskrevne sider begyndende i England den 4. november 1943, om tiden i lejren i Tyskland og 1½ år frem til befrielsen. Jeg har set hans billede, og familien gav mig for mange år siden lov til at kopiere de mange sider.

Der er de, som husker den gamle vej i Kallerup, som gik op forbi kirken, som lå mod syd og skolen mod nordøst. Neden for de 2 nævnte bygninger ligger der en ejendom, et fint sted, hvor der også er en mindre sø. Efter flystyrtet i nov. 43 lå der nær søen et af Stirling flyets forhjul. Størrelsen svarer til baghjulet på en stor traktor. Flyet kom fra øst og fløj mod vest, er det blevet sagt, og det passer meget godt, at hjulet er løbet ca. 200-300 meter fra nedslagsstedet. I 1943 var vejen øst for købmanden ikke rettet ud. Den gik bl.a. igennem en gård, hvor stuehuset lå på nordsiden og stald og lade m.m. på sydsiden af vejen.

Her boede min farbroder Jens Jørgensen og hans familie på Kallerupvej 13. Familien plus andre i området blev evakueret samme aften, som flyet faldt ned. Ind igennem et vindue og videre frem og ind i en dørkarm fløj en vildfaren kugle. Dette skete hos min farbroder, og det var i deres pæne stue, som vendte mod flyets nedslagssted, Jeg husker, at have set begge huller. Jeg har været ved nedslagsstedet et par gange. Den første gang var der tysk vagt og en af flyets motorer lå der. Men det må have været et stort stykke arbejde at rydde sådan et virvar. Og senere hen var jeg alene på stedet. Der var stadigvæk en del små metalrester tilstede. Jeg fandt blandt andet nogle få skarpladte patroner og dem tog jeg med. Men på vejen hjem gik der mange tanker igennem mig. Hvor skulle jeg gemme disse patroner? Hvad om tyskerne kom og lavede en husundersøgelse? Skulle jeg fortælle og vise patronerne frem? Jeg ville pænt men bestemt få at vide, at bringe dem tilbage. Og næppe var jeg kommet hjem før turen til Kallerup igen blev påbegyndt. Jeg nåede nedslagsstedet. Et hurtigt greb ned i lommen, og patronerne lå igen spredt ud på marken. Hjemturen på de knap 3 km var hurtigt overstået. Tusmørket var så småt begyndt. Måske fandt mine forældre, at det var et passende tidspunkt at komme ind på. Der blev ikke spurgt om noget, og der var en, som nok skulle holde tand for tunge.

Havde tyskerne en person ude til at beskrive området omkring Stenbjerg og befolkningens levevis? En forhenværende skovarbejder med ca. 35 år bag sig i Stenbjerg skov, fortalte mig engang under en frokostpause i skoven, at en kvindelig kunstmaler havde holdt ferie i Stenbjerg området før tyskerne kom. Da Danmark var blevet besat, gik hun imellem de tyske soldater i Stenbjerg området. Var hun en spion?

I Jul i Thy fra 1995 findes der en beretning om et tysk transportfly, som nødlandede på marken ved Rosvang. Den bløde jord kunne ikke bære flyets vægt. Med det resultat, at flyets mave og dets 3 motorer kom til at røre græsmarken. Det er, hvad jeg husker fra stedet. Et billede fra beretningen viser det samme fra ovennævnte artikel. Flyets nødlanding skete lige op til krigens afslutning og nogle engelske jagerfly beskød flyet, da de passerede stedet. Netop til krigens afslutning kom der i retning fra Rosvang 2 lavtgående jagerfly. Det runde nationalitetsmærke sås tydeligt, selv piloternes skuldre og ansigter set fra siden var tydeligt. Det var, hvad jeg så. Jagerne kom imellem mit barndomshjem Kæruldsvej 4 og tyskernes radaranlæg på Gåsebjerg, og de var under anlæggets niveau. De fløj i retning mod gården Ulstrup, og snart var de ude af syne. Jeg tænker, at disse unge mennesker har været jublende glade. Nu var de på vej hjem med deres drømme. Som en fætter engang sagde: Først Hitler blev slået, så ville der blive fred” Og hvordan gik det?

I dag er penicillin en selvfølge. Kong Christian den tiende fik penicillin i 1943 og blev rask, men penicillin var ikke tilgængelig for alle. En lungebetændelse eller en infektion medførte ofte døden. Derhjemme hørte vi næsten altid radio BBC fra London. Det var først på aftenen, at den kom, og jeg har selv den samme radio endnu.

Den aften frihedsbudskabet kom, havde mine forældre besøg af vores nabo Karl og Agnes Fuglsang, deres 4 børn, vi børn også min yngre broder, vi var alle i vores køkken. Jeg husker tydeligt, at min mor åbnede døren og sagde: "Kom herind børn" Og så kom frihedsbudskabet igen og Danmark var det sidste land, som blev nævnt, Norge var desværre ikke med. Nok var jeg kun 11 år gammel. De grønne soldater ville snart være væk, de natlige flyvninger var forbi og tanken om at min fader pludselig ville blive hentet. Den tanke blev manet i jorden på én gang. Selv om der var mangel på mange ting, havde Danmark fået sin frihed tilbage.

Verner Jørgensen
Dybdalsgave 6, Hundborg
7700 Thisted.

Den 18. maj 2006, 13 gr. Vind fra sydvest, lidt sol med regnbyger og overskyet.